

PREDAREA ISTORIEI: EXIGENȚE ȘI REALITATE

Mihaela Denisia Liușnea

Trăim în această "istorie care se consumă", cum definea Mircea Eliade ziua de azi, angoasele unui mediu cultural viciat de un trecut, ce a reușit, în doar patruzeci de ani, să bulverseze ierarhiile de valori și destine umane.

În aceste condiții, cei mai mulți dintre tineri se simt dezorientați, în imposibilitatea stabilirii unui profil spiritual de generație, și cu atât mai mult a înțelegerii misiunii lor istorice. Nepregătiți să recunoască modelele pe care le caută, atunci când au ajuns totuși la ele, ei se simt trădați și învinși de indiferență, minciună, neputință, disperare. Și pierderea este cu atât mai mare, cu cât cea care preferă exilul, este chiar partea exponențială a acestei generații ce resimte acut lipsa legăturii de conștiință cu națiunea căreia îi aparține.

Este totuși vorba de o generație care și-a câștigat dreptul de a alege, astfel încât este greu de crezut că ea nu este capabilă să asimileze coordonatele duratei care-i marchează existența. S-ar putea să nu fie prea târziu pentru o încercare de a depăși starea de criză și a ne întoarce la normalitate, ca premisă a regăsirii echilibrului sufletesc de care avem atâtă nevoie.

În fapt, ne unește pe toți o experiență comună și, de asemenea, o sumă de idealuri cărora este necesar să le dăm forță, pentru a ne putea smulge din prăpastia deznădejdiei. Și pentru ca acest lucru să devină posibil, este nevoie de efort cognitiv, premers însă de o introspecție care să garanteze veridicitatea demersului respectiv. Astfel, folosind această perspectivă, trebuie să aflăm mai întâi cum arată universul nostru interior, pentru a putea apoi ști cum să privim ceea ce este în afară și, nu în ultimul rând, pentru a face posibilă determinarea limitelor propriei noastre înțelegeri. Este util să descoperim cine sîntem sau ce am devenit, astfel încât, de pe pozițiile unei sincerități asumate, să ne putem alege calea.

Autocunoașterea, proces util și celor maturi, face necesare proiecții ale unui prezent ce devine comprehensibil doar prin studiul istoriei și de aici uriașa responsabilitate ce revine istoricului.

În condițiile actuale, când istoriei i se refuză caracterul de depozit, fiind considerată, dimpotrivă, sursă de acțiune, ea oferind motivații și date pentru aceasta, și rolul istoricului se cere redefinit. Cu atât mai mult cu cât, în fața complexității, întrebările se înmulțesc, iar unghiurile și perspectivele se modifică în permanență, sarcina celui ce studiază trecutul devenind mai dificilă. Reflexia urmează să se îndrepte spre aflarea unui adevăr mistificat și marginalizat de ideologie.

Astfel, dacă Titus Livius - scria Paul Veyne -, " ne cherche pas à savoir s'il a raison ou pas, s'il dit la vérité ou pas, il raconte"¹, astăzi, perspectivele se schimbă, impunându-se delimitarea atribuțiilor istoricului, de cele ale unui gazetar.

Mergînd mai departe, istoria structurală, tutelată de spirit critic, tinde tot mai mult să înlocuiască istoria evenimentială, pe fondul readucerii în centrul investigației istorice a omului. În acest context, istoria însăși, redevine "summa", "organizarea pe verticală a nenumăratelor ipostaze pe care le capătă omul în raport de timp", - după cum o definea F. Braudel. Opțiunea specialistului, înzestrat cu atribute definitorii, ca exigența și erudiția, nu trebuie să se mai oprească la nivelul unui "ni vrai ni faux", ci să aleagă între "vrai ou faux".

Desigur, mutațiile pe care le suferă investigația istorică, cu tot ceea ce presupune ea astăzi, afectează un areal mult mai vast de preocupări, metode și instrumente de lucru, decît am putut surprinde în incursiunea propusă. Scopul acesteia din urmă însă, urmărește relevarea unei realități cu care viitorul profesor de istorie se va confrunta inevitabil, el fiind acela care are datoria de a pregăti și cultiva setea de cunoaștere și, nu în ultimul rînd, capacitatea de înțelegere a societății. Este un deziderat a cărui punere în practică cere efort, răbdare și dăruire pe fondul unei strînse interdependențe ce se stabilește între personalitatea și experiența didactică a profesorului.

Sub acest aspect, cadrului didactic i se cere o bună pregătire, astfel încît să poată discerne, atunci cînd este necesar, cu ușurință, dintre mai multe variante, soluția optimă. Această alegere se revendică ca act conștient, premeditat, ea condiționînd în cele din urmă, finalitatea actului educativ. De aici și incertitudinile celor care, în ultimul an de facultate, sînt în fața unui "mîine", a cărui iminentă realitate îi copleșește, preocupările lor fiind legate, mai ales de gradul de pregătire și de condițiile în care își vor desfășura activitatea. Perspectiva ocupării unei catedre de istorie sperie, în măsura în care ea presupune angajare afectivă, bazată pe o ierarhie de valori asumată. Sensibilele mutații pe care le suferă în momentul de față rolul profesorului de istorie, trebuie să aibă baze a căror geneză să fie legată de aulele facultății. Numai astfel, educatorul de mîine ar putea să devină o adevărată conștiință, capabil să discearnă între adevăr și impostură, gata să-și asume responsabilitatea propriilor opinii, pentru a oferi elevilor nu doar informația nudă care să împingă în plan secund investigația reală.

În sensul celor afirmate mai sus, ca viitor profesor, sînt cu adevărat preocupată de ceea ce presupune predarea istoriei în condițiile unei dependențe de programe marcate încă de ideologie, a persistenței unor subiecte tabu, a existenței unui manual unic, de cele mai multe ori prolix, a lipsei materialului didactic specific acestei discipline ș.a.

Și dacă aceste constatări par neverosimile, astăzi, cînd au trecut destui ani de la evenimentele menite să ne schimbe, propun o foarte succintă trecere în revistă a

instrumentelor instructiv-educative de care dispune, în momentul de față, un profesor de istorie

Am ales, nu tocmai întâmplător, manualul de clasa a XI-a, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă la Revoluția din 1821*, apărut sub egida Ministerului Învățămîntului și Științei în anul 1992³.

Pornind de la chiar titlul propus de autori și justificat teoretic, nu și practic, întrucît manualul nu face nici o aluzie la românii care trăiesc în alt spațiu decît cel al României și terminînd cu caracterul informației, manualul prezintă o serie de carențe. Astfel, perspectiva din care este abordată evoluția istorică a românilor dezorientează, originea acestora coborînd în timp pînă la antropogeneză, avînd în vedere că au fost atestate pe "pămîntul de la Dunăre, Pont și Carpați" unele "dintre primele ființe umane identificate la nivel continental"⁴. Revine apoi în actualitate tracismul, cel care din 1971 constituise o adevărată obsesie a culturnicilor. În ceea ce privește informația, cantitatea acesteia strivește orice încercare de înțelegere atît din partea elevului, cît și a profesorului. În primele capitole, de exemplu, apar prezentate de-a valma culturi materiale, unele fără a fi însoțite de o explicație adecvată, ilustrate adesea în mod nefericit prin descoperiri arheologice nerelevante. De asemeni, nu se insistă pe ceea ce a lăsat cu adevărat urme în evoluția omenirii - este vorba de principalele inovații care au caracterizat diverse perioade de timp.

Destinat învățămîntului liceal, manualul surprinde neplăcut și printr-un limbaj stufos, prin intermediul căruia, premeditat sau nu, evenimentele istorice sunt aruncate în limitele unui fabulos ce înăbușă adevărul. Cît despre acesta din urmă, să ne oprim la domnia lui Mihai Viteazul, a cărui politică antisocială este explicată de autori, pur și simplu, prin marele patriotism al domnului, ce întrevăzuse "nevoia refacerii grabnice a resurselor vitale ale țării"⁵.

Manualul suferă și în plan metodologic, avînd în vedere că prolixitatea sa face anevoioasă respectarea programei, mai ales pentru liceele cu o singură oră de istorie pe săptămînă, adică treizeci de ore pe an inclusiv orele de recapitulare. Ca să nu mai vorbim de faptul că nu toate capitolele sunt solicitate apoi la examenul de admitere în învățămîntul superior. Astfel, conform suplimentului editat de revista "Tribuna învățămîntului"⁶, au fost scoase o sută douăzeci și șapte de pagini, care presupun cîteva capitole, candidații prezentîndu-se la examen doar cu informații disperate din ceea ce ar trebui să fie *Istoria românilor*.

Să luăm un alt exemplu, de această dată, un instrument ajutător pe care îl propune Universitatea din București, prin intermediul volumului III al *Paginilor de Istorie*, apărut în anul 1993, cu subtitlul *Culegere de texte - Istoria românilor*⁷, "trebuitoare cu precădere profesorilor de istorie din învățămîntul preuniversitar"⁸.

Am să insist asupra ultimelor capitole, mai ales, a celor care au ca obiect ilustrarea pe bază de documente a principalelor momente din istoria românilor, în perioada cuprinsă între 1948 și 1991.

Celui care a avut în mână creștomafia apărută în 1981, *Probleme fundamentale ale istoriei patriei și Partidului Comunist Român*, nu-i va fi dificil să recunoască asemănări între cele două culegeri, pînă la identitate chiar, în ceea ce privește cele mai multe texte și sursa lor. Sub acest unghi, volumul din 1993, pare mai mult o reeditare cu unele modificări superficiale. În fapt, utilizînd pentru douăzeci și șapte din cele treizeci și unu de texte propuse ca sursă ziarul "Scînteia", organul oficial, pînă în 1989, al regimului comunist, care l-a folosit ani de-a rîndul, ca armă ideologică, autorii ilustrează subtil imaginea unei țări, al cărei destin s-a contopit cu cel al clasei muncitoare. Ei continuă să vorbească, în 1993, de transformări economice, sociale și politice, identificînd falsa istorie politică a unei formațiuni politice cu cea a unui popor. De altfel, se vorbește despre istoria românilor, fără a se prezenta documente referitoare la românii din Basarabia, cei din Bucovina și cu atît mai puțin cei din exil.

Parcurgînd culegerea, ne atrag atenția subtitlurile folosite, menite să definească momente importante din viața țării. Astfel, unul dintre acestea anunță ceea ce ar trebui să regăsim în texte: "Intruziunea unor concepții și procedee nepotrivite tradițiilor și condițiilor României". Nepotrivite...? Urmează cîteva texte privind: proslăvirea rolului lui I.V.Stalin..., învățătura lui Marx, Engels, Lenin și Stalin..., Cultul personalității lui I.V.Stalin...⁹. Nu-mi pot de seama la ce tradiții și la ce condiții specifice României le raportează autorii. Există însă un titlu și mai confuz "Încercări de reafirmare a valențelor naționale românești - în perioada 1948-1965"¹⁰. Parcurgînd textele aflăm un partid muncitoresc cu "vederi de largă perspectivă" patriotică. Se pare că autorii cred în continuare în misiunea celor care, insinuîndu-se printre cei pe care i-au numit simplu *oamenii muncii*, puseseră mîna în mod ilegal pe putere.

Nici un cuvînt despre adevăratele momente care au marcat istoria postbelică a românilor sau despre grosolana falsificare a alegerilor, în urma căreia a venit la putere guvernul Groza, despre adevăratele condiții în care s-a obținut abdicarea Regelui, despre procesele politice intentate intelectualilor, despre înființarea gulagului și adevăratele consecințe ale naționalizării și ale cooperativizării etc., la care autorii volumului menționat mai sus, nu fac nici cea mai vagă aluzie.

Este util, pentru tineri mai ales, să cunoască împrejurările care au făcut posibil acel cumplit război invizibil, care prin armele sale (agresiunea fizică, privarea de libertate, muncile forțate și exterminarea individuală sau în masă), a răpit unui popor întreg individualitatea. Ei trebuie să afle de Gherla, Aiud, Pitești și Canal, de rezistența din munți sau despre cea a Babadagului, de răscoalele țărănești, de gropile comune și de milioanele de destine distruse. Se impune de asemeni, o analiză a cauzelor care au făcut posibilă existența unui spațiu concentraționar, în care s-au comis crime contra umanității, precum și a comunismului, care nu a fost din păcate doar un regim politic, ci o orînduire social-economică¹².

Generațiile viitoare vor pune fără îndoială întrebări la care va trebui să dăm un răspuns, conștienți fiind că cel ce nu-și amintește de trecut este condamnat să-l re trăiască. Intervenția istoriografiei contemporane trebuie să fie însă de urgență, în efortul de redefinire a discursului istoric, avînd în vedere faptul că rezultatele investigațiilor sale își găsesc ecoul imediat în școală. Timpul nu are răbdare, astfel că generațiile se succed într-un ritm care impune receptivitate din partea celor meniți să le îndrume, pentru ca cetățenii de mîine să fie cu adevărat oameni liberi, participanți avizați la viața "cetății" lor.

Este necesar ca, revenind la tradiția socratică, idealul educativ să aibă ca obiect formarea personalității, cea care se reflectă apoi în atitudini, acestea din urmă implicînd, în final, angajare efectivă.

Profesorul, spunea V.Pârvan, învață odată cu ucenicii săi. Fundamentală însă, pentru profesionalismul său, este zestrea cu care părăsește mediul universitar și în acest sens, consider esențială nu multitudinea informației primite, pe parcursul studiilor, cît mai ales modul de structurare a acesteia.

În ceea ce privește mutațiile care au loc în plan didactic, cred că ar fi util ca ele să atingă și activitatea de editare a manualelor, a căror elaborare trebuie încredințată unor persoane cu adevărat competente. Eventual s-ar putea renunța la ideea unui manual unic, lăsîndu-i pe elevi să-l aleagă pe cel mai bun.

Ar fi benefică și organizarea unor seminarii, cu o anumită regularitate, a căror finalitate să se regăsească în familiarizarea cadrelor didactice cu noi modalități de predare a istoriei, urmărind realizarea unor lecții atractive, bazate pe dialog permanent cu elevii.

- 1 Vezi interviul realizat de Paul Giron, apărut sub titlul *L'Historie est-elle une science?*, în "Historia", nr.442, 1983, p.50.
- 2 *Ibidem*, p.51.
- 3 Mihai Manea, Adrian Pascu, Bogdan Teodorescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă la Revoluția din 1821*, Manual pentru clasa a XI-a, București, Editura Didactică și Pedagogică. R.A.,1992.
- 4 *Ibidem*, p.5.
- 5 *Ibidem*, p.279
- 6 *Admiterea 1995 în învățămîntul superior*, supliment editat de "Tribuna învățămîntului", București, 1995.
- 7 *Culegere de texte. Istoria românilor*, în *Pagini de istorie*, vol.III, coord. Ioan Scurtu și Constantin Mocanu, București, 1993.
- 8 *Ibidem*, p.3.
- 9 *Ibidem*, p.255-258.
- 10 *Ibidem*, p.258.
- 11 Vlad Georgescu, *Politică și istorie. Cazul comuniștilor români. 1944-1977*, București, Editura Humanitas, 1991, p.132.